

УДК 811.124'02:81'276.6.34:341.124:378.14

Карбовнік І. В., старший викладач ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З.Гжицького.***LINGUA LATINA AD IUS**

Стаття присвячена аналізу дидактико-методологічних аспектів професійної підготовки майбутніх юристів, опису традиційних методик викладання латинської мови студентам-юристам та визначенню тенденцій оновлення методології викладання класичних мов.

Ключові слова: методологія, методика викладання латинської мови, майбутні юристи, освітній процес, рівень професіоналізму.

Зміна методологічної парадигми у викладанні латинської мови майбутнім юристам розглядається як частина загальної проблеми підвищення рівня професійної, світоглядної та комунікативної компетентності фахівців. Аналіз проблем методології навчання латинської мови майбутніх фахівців є, на наш погляд, недостатньо висвітленою частиною загальної проблеми оновлення способів функціонування вищої освіти.

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному аналізі ефективності традиційних педагогічних технологій здійснення професійної підготовки юристів та в описі тенденцій зміни методології викладання латинської мови, що сприяє підвищенню результатів освіти. Завдання даної статті полягає у розкритті наявних методів, форм, способів, засобів викладання латинської мови та формулюванні узагальнених рекомендацій щодо вдосконалення дидактичного процесу.

Проведений у рамках дослідження аналіз дидактико-педагогічної літератури з різних напрямів показав високу зацікавленість дослідників до зміни методологічних підходів у викладанні класичних мов. Проблеми вивчення мови і культури у дидактиці та вихованні піднімалися такими вченими, як О. Вербицький, Є. Лисак, А. Лосєв, А. Козаржевський, М. Гаспаров, Б. Гіленсон, Л. Щерба, А. Грушка. Значний внесок у розробку міждисциплінарного підходу до викладання як загальнонаукової методології здійснили українські та зарубіжні дослідники В. Буданов, Л. Ільїна, О. Князева, С. Курдюшов, М. Кругляк та ін.; стан і прийоми розв'язання проблеми міжмовної взаємодії, а також різні підходи до класифікації типів взаємодії мов описували Б. Горнунг, Б. Серебренніков, Ю. Жлуктенко, А. Білецький, С. Семчинський та ін.; оцінки причин появи запозичень у мові здійснені в роботах А. Мартіне, С. Семчинського, Ю. Сорокіна, С. Шаумяна, Л. Крисіна, О. Муромцевої; аналіз поглядів дослідників щодо систематизації запозиченої лексики та стану вивчення впливів латинської мови на українську та інші мови здійснювали Я. Грот, І. Огієнко, Д. Лотте та ін.

Необхідність та культуровідповідність викладання латинської мови у вищій школі не викликають сумнівів. Курс “Латинська мова” є невід’ємною складовою системи підготовки майбутніх юристів за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”, “молодший спеціаліст”. Навчальна програма дисципліни передбачає вивчення елементарного курсу граматики та найуживанішої в юридичних текстах латинської лексики як невід’ємної частини інтернаціонального словникового фонду. Отже, перш за все, розглянемо специфіку навчальної дисципліни. За класифікацією А. Мусоріна, латинська мова належить до тих мертвих мов, які й донині активно функціонують у книжково-письмовій сфері. Такі мови вивчаються у великій кількості навчальних закладів, при тому не у першу чергу філологічних [9]. Цими мовами регулярно створюються нові тексти і від розмовних живих мов вони відрізняються лише тим, що для жодного не є рідними, а засвоюються лише в процесі формального навчання. Мови цієї групи після виходу з живого спілкування зберігають за собою здібність до розвитку. Висока культурна значущість таких мов має значний вплив на живі мови соціуму, у якому вони функціонують. Ми цілком погоджуємось із авторами [3; 5; 9], що престиж латинської мови як предмету полягає у тому, що латинь відігравала у системі освіти ту роль, яку відіграє нині рідна мова тих, хто навчається. Адже на певному етапі латинські терміни пояснювали ті явища, яких у інших культурах не існувало, не було описано і мова не була забезпечена лексикою для пояснення певних абстрактних ідей. Щодо зв’язку з юриспруденцією, римське право, на базі якого сформувалося сучасне європейське право, розвивалося у мовному просторі латини. На ґрунті латинської лексики римського права склалися численні поняття різних галузей права, зокрема цивільного (аліменти, експертиза, колегія, компенсація, плебісцит, прерогатива, ратифікація, юстиція, юриспруденція тощо). Завдяки використанню і коментуванню латинських юридичних виразів у правознавстві зафіксовані загальнолюдські норми суспільного життя в органічній єдності з принципами справедливості, милосердя, благодійності, порядності тощо: *juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* (приписи права такі: чесно жити, не шкодити іншому, кожному віддавати належне).

Студентам різних спеціальностей вивчення латинської мови допомагає в оволодінні мовною компетенцією, необхідною у дослідницькій роботі; здійсненні аналізу наукових концепцій у контексті культури; в оцінці історичного походження та розвитку наукових ідей; сприяє успішному засвоєнню іноземних мов та глибшому розумінню термінології у власній мові.

Практика класичної освіти світового рівня доводить, що серед випускників навчальних закладів, у яких вивчають мертві мови – національна еліта: вчені, дипломати, бізнесмени, лікарі, письменники, видатні релігійні діячі. Їх відрізняють духовні та мисленнєві здібності, комплексний підхід до вирішення проблем, широкий світогляд і вміння розуміти сутність того, що відбувається.

Можливості латині виявляються також у тому, що успішне оволодіння цим предметом навіть у межах програми виявляє підвищення якості освіти у цілому. Крім основ фонетики, лексики та латинської граматики майбутні юристи знайомляться з поняттям індоєвропейської сім'ї мов, визначають місце знайомих їм мов та їх взаємозв'язок; навчаються розпізнавати латинські деривати в українській мові та запозичення в англійській.

Враховуючи специфіку вивчення латинської мови як, у першу чергу, писемної мови джерел римського цивільного права, за навчальними планами для вивчення цієї дисципліни в юридичних вищих навчальних закладах основним видом аудиторних занять пропонуються лише практичні, в світлі чого заслуговує на увагу методика їх проведення. Крім того, вивчення курсу відбувається у другому семестрі, а це зобов'язує сформувати особливий психолого-педагогічний і методологічний підхід, що матиме на меті полегшення адаптації студентів до середовища професійної підготовки [5].

Оскільки для майбутніх юристів вивчення таких дисциплін, як римське право та право зарубіжних країн, міжнародне право засновується на знаннях латинської термінології, що вивчається в рамках курсу, латинь є невід'ємною частиною вищої гуманітарної освіти. Відповідно, викладання латинської мови юристам у наш час має ряд особливостей, а саме: 1) суттєве зниження практичної користі латинської мови, яке веде до зниження мотивації тих, хто навчається; 2) відсутність поля впровадження "натуральної методики" (природного засвоєння мови через оточення); 3) неможливість навіть тимчасового "занурення" у мовне середовище (мовні практики, живе спілкування, проживання у країнах мови, що вивчається); 4) застарілі традиції викладання латинської мови у вищих навчальних закладах; 5) кількісна перевага методик, які передбачають механічне запам'ятовування зразків; 6) відсутність можливості уникнути рідної мови у процесі викладання та навчання; 7) низький рівень фонетичного впливу мови, відсутність автентичного аудіоматеріалу та ін.

Як наслідок, слід зазначити, що латинська мова часто сприймається студентами не як певна комунікативна система, зорієнтована на реальне застосування, а як теоретичний предмет загальнолінгвістичного змісту, при вивченні якого основним вважається не практичне використання (читання, етимологічний та термінологічний аналіз), а розуміння граматики як теоретичного аспекта, оскільки мова не йде про втілення латині в реальні мовні ситуації. Дійсно, підготовка юристів за профільними дисциплінами, що займає значну кількість годин, дозволяє вивчати латинську мову практично виключно засобами читання та аналізу текстів.

Визнаючи низьку продуктивність та високий рівень демотивації, які несуть у собі традиційні методи викладання, ми цілком погоджуємось із констатацією Л. Щерби про те, що методи і прийоми навчання пов'язані передусім із завданнями, які ставить перед собою на даний момент суспільство, а також у зв'язку з ресурсами, якими воно на даний момент володіє. Іншими словами, методика викладання тією чи іншою мірою залежать від стану та

структури суспільства. Мова йде про принципи освіти та навчальні системи у цілому, оскільки тільки всередині них мова може йти про будь-які методи [11].

Найдавніша методична школа викладання латині, на думку багатьох авторів, представлена вираженням аналітичним методом, оскільки живе спілкування (на той момент, коли воно мало місце) та побудова фраз на основі засвоєного матеріалу передбачала хоча б несвідомий аналіз структур та контенту. Поступово методики змінювалися у бік граматичних або синтетичних, якими вони і залишаються при використанні перекладів із рідної мови на латинську (*extemporalia*) на основі граматичних правил. Найбільш розповсюдженим у наш час є “перекладо-граматичний” метод. Нині реформування методики викладання латинської мови спрямовується у бік “прямого методу”, без якого є неефективним вивчення іноземних мов. Цей метод передбачає підвищення уваги до вимови та до усного аспекта латині взагалі.

Нами було проведено аналіз змін у методиці викладання латинської мови у навчальних закладах Сполучених Штатів Америки. Там із метою підвищення рівня освіти здійснено такі заходи: 1) розроблено національні стандарти викладання класичних мов; 2) змінено програми у напрямку розширення сегмента “говоріння” (*oral Latin*) на заняттях; 3) зроблено спробу знизити вік тих, хто вивчає мову; це дозволяє, отримавши базові знання з латинської мови у школі, зосередитись на термінології професійного спрямування у вищих навчальних закладах; 4) застосовано систему впровадження інтерактивних програм (технологій навчання).

Спробуємо проаналізувати та узагальнити методи активізації навчання латинської мови, розроблені українськими та зарубіжними дидактами. Основою для зміни парадигми викладання є сприяння утворенню переваги активних методів над пасивними. Серед форм навчання значна увага приділяється транскрибуванню, яке здійснюється засобами графіки рідної мови та знижує ризик впливу інших іноземних мов, що використовують латинську графіку. Не применшується значення перекладу, але акцент ставиться на перекладі з рідної мови на латинську, а не навпаки. Завдання також можуть передбачати пошук помилок, допущених у тексті. Активно застосовуються завдання з визначення граматичних форм поза контекстом, що сприяє запам'ятовуванню латинських парадигм. Однією з найбільш продуктивних форм є пошук латинських дериватів у рідній мові та іноземній мові, що вивчається. У цьому контексті велике значення має підвищення уваги до словоутворення в іноземних мовах, зокрема метасеміотичного аспекта. Спеціальний курс вправ допомагає розвинути навички узгодження звукових комплексів із смислами слів, які виникли в одній мові та набули непередбачуваних смислових відтінків у інших. Найбільш ефективним здобутком методології, на наш погляд є підхід, розроблений Є. Лисак [7], за яким юридична термінологія вивчається за допомогою виділення концептосфер. Авторка методики застосовує концептосфери (як сукупність концептів у певних сферах) *lex* - закон, *ius* - право, *iustitia* - справедливість, правосуддя, *iudex* -

суддя, і на основі них систематизує лексику, зокрема лексеми та фразеологічні звороти.

Сучасною та продуктивною вбачається нам методика міждисциплінарності, яка передбачає застосування принципів між- і трансдисциплінарності при підборі змісту та форм занять з латинської мови; організацію творчого співробітництва викладачів спеціальних юридичних курсів, що у процесі засвоєння включають зв'язок з латинською мовою (основи римського права, громадянське право, кримінальне право, ораторське мистецтво, державне (конституційне) право зарубіжних країн, історія вчень про державу і право, проблеми теорії держави і права тощо).

Отже, вивчення латинської мови майбутніми юристами вимагає формулювання і застосування оновленої методологічної парадигми. Сучасні методики вивчення дисципліни передбачають підвищення зацікавленості й мотивації, перевагу активних методів над пасивними, сприяння формуванню наукового світогляду та зростанню рівня професійної комунікації майбутніх фахівців у галузі права. Ефективність застосування нових підходів у методології реалізується завдяки іннуванню форм та змісту дисципліни, виконанню принципів міждисциплінарності та контекстності у проведенні занять з латинської мови; організації творчого співробітництва викладачів спеціальних юридичних курсів; побудові скоординованої системи дій та вимог викладачів у напрямку стимулювання використання латинської лексики у творчих наукових роботах майбутніх юристів; розумінню та підтриманню значення дисципліни у формуванні фахівця високого рівня.

Література

1. Боровський Я. М. Латинський язык как международный язык науки [Текст] / Я. М. Боровський // Проблемы международного вспомогательного языка. – М. – 1991. – С. 70-76.
2. Гриценко С. Латинська термінологія як невід'ємний компонент фахової підготовки сучасних правознавців / С. Гриценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Гриценко С. П. Лексичний вплив як чинник динаміки мови-рецепієнта (на матеріалі латинських запозичень українських пам'яток кінця XVI – XVII ст.) [Текст] / С. П. Гриценко : автореф. Дис. ... канд. Філол. Наук. – К., 1999, - 20 с.
4. Кацман Н. Л. Методика преподавания латинского языка [Текст] / Н. Л. Кацман. – М. : Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 258 с.
5. Каліцева О. В. До питання методики викладання дисципліни “Латинська мова” в юридичних вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.Confcontact.com>.
6. Князева Е. Н. Трансдисциплинарность синергетики: следствия для образования [Текст] / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. – М., 2003, - 232 с.

7. Латинский на все случаи жизни [Текст] / сост. С. В. Барсов. – М. : АСТ; Астрель; Транзит книга, 2006. – 431 с.

8. Лысак Е. А. Методика преподавания латинского языка, основанная на сравнительном анализе концептов права в русском, латинском и английском языках “Российское право в Интернете” [Текст] / Е. А. Лысак. - № 3. – 2009. – С. 1-12.

9. Мусорин А. Преподавание латинского языка в неязыковом вузе [Текст] / А. Мусорин // материалы 1-й Методической конференции профессорско-преподавательского состава Института экономики и менеджмента. – Новосибирск, 1999. – С. 32-34.

10. Хоміцька З. М. Латинська мова [Текст] / З. М. Хоміцька. – Х. : Право, 2004. – 256 с.

11. Щерба Л. В. Зависимость методики преподавания иностранных языков от состояния общества и его задач [Текст] / Л. В. Щерба // Преподавание иностранных языков в средней школе: Общие вопросы методики. – 2-е изд. – М., 1974. – С. 14-29.

Summary

The article is devoted to the analysis of didactic and methodological aspects of professional preparedness of future lawyers and description of the main traditional method points and new tendencies in teaching Latin.